

ЗБІРКА МОХІВ Ю. ЮНДЗИЛА В ГЕРБАРІЇ KW-B

В. Вірченко

*Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, Київ 01004, Україна
e-mail: v_virchenko@ukr.net*

Професор Юзеф Юндзіл (1794–1877) – польський ботанік, який досліджував флору Литви, насамперед криптогамні рослини. Після закінчення університету він працював помічником, а згодом директором ботанічного саду в м. Вільно. У 1823–32 рр. викладав ботаніку у Віленському університеті. Відомий своєю працею «Опис дикорослих і культивованих рослин у Литві, на Волині, Поділлі та Україні» (1830). Майже все своє життя науковець збирав рослини, особливу увагу приділяв мохоподібним. Більша частина зборів науковця зберігається в гербарії Інституту ботаніки ім. В. Шафера ПАН у Кракові (KRAM).

У бріологічному гербарії Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW-B) зберігається колекція мохів, зібрана в березні-квітні 1823 р. у м. Вільно. Вона укладена у вигляді саморобного зошита і містить 21 вид із 12 родів. Крім власне зразків мохів, тут також наводяться описи видів, малюнки та польські назви рослин. Аналізові цієї збірки, автором якої, ймовірно, є Ю. Юндзіл, присвячена ця стаття.

Ключові слова: мохи, історична колекція, Ю. Юндзіл, гербарій KW-B

Професор Юзеф Юндзіл (1794–1877) – польський ботанік, який зробив помітний внесок у вивчення флори Литви, насамперед криптогамних рослин. Після закінчення університету він працював помічником, а згодом директором ботанічного саду в м. Вільно (тепер Вільнюс). У 1823–32 рр. викладав ботаніку у Віленському університеті. Відомий своєю працею «Опис дикорослих і культивованих рослин у Литві, на Волині, Поділлі та Україні» (Jundził, 1830). Особливу увагу Ю. Юндзіл приділяв мохоподібним. Так, для м. Вільно й околиць він наводив близько 160 видів мохів і печіночників. Більша частина зборів науковця зберігається в гербарії Інституту ботаніки ім. В. Шафера ПАН у Кракові (KRAM) (Köhler, 1998; Mowszowicz, 1957).

У бріологічному гербарії Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW-B) зберігається колекція мохів, зібрана в березні-квітні 1823 р. у м. Вільно, автором якої, ймовірно, є Ю. Юндзіл. Вона укладена у вигляді саморобного зошита розміром 18x22 см, у якому приклеєні та вільно розміщені зразки мохів. За старою номенклатурою в ній міститься 21 вид, що належить до 12 родів (див. таблицю).

Як бачимо з таблиці, більшість зразків у цій збірці було визначено правильно, і лише деякі – помилково. Наприклад, *Leskea sericea* Ю. Юндзіла є насправді *Pylaisia polyantha*, а *Hypnum ruscifolium* виявився *Oxyrrhynchium hians* (Hedw.) Loeske. Сумнівним є визначення *Orthotrichum affine*, оскільки цей зразок має густоволосистий ковпачок і за цією ознакою, мабуть, належить до *O. speciosum* Nees. Більшість представлених у збірці видів наводили для Вільно й околиць у публікаціях Ю. Юндзіла та інших авторів (Mowszowicz, 1957). З цієї колекції для міста не було вказано тільки *Pogonatum nanum*, *Fissidens taxifolius* та *Oxyrrhynchium hians*.

Крім власне зразків мохів, у зошиті також наводяться описи видів польською мовою та малюнки рослин (загальний вигляд, листки, коробочки тощо). Цікаво, що крім латин-

Перелік мохів із колекції Ю. Юндзіла

№ п/п	Назва виду в збірці Ю. Юндзіла	Сучасна назва виду	Визначення
1	<i>Barbula unguiculata</i>	<i>Barbula unguiculata</i> Hedw.	+
2	<i>Bryum argenteum</i>	<i>Bryum argenteum</i> Hedw.	+
3	<i>Dicranum undulatum</i>	<i>Dicranum polysetum</i> Sw. ex anon.	+
4	<i>Encalypta vulgaris</i>	<i>Encalypta vulgaris</i> Hedw.	+
5	<i>Fissidens taxifolius</i>	<i>Fissidens taxifolius</i> Hedw.	+
6	<i>Grimmia apocarpa</i>	<i>Schistidium apocarpum</i> (Hedw.) Bruch et Schimp. s.l.	+
7	<i>G. pulvinata</i>	<i>Grimmia pulvinata</i> (Hedw.) Sm.	+
8	<i>Gymnostomum Hedwigia</i>	<i>Hedwigia ciliata</i> (Hedw.) P.Beauv.	+
9	<i>Hypnum populeum</i>	<i>Sciuro-hypnum populeum</i> (Hedw.) Ignatov et Huttunen	+
10	<i>H. ruscifolium</i>	<i>Platyhypnidium riparioides</i> (Hedw.) Dixon	?
11	<i>H. schreberi</i>	<i>Pleurozium schreberi</i> (Willd. ex Brid.) Mitt.	+
12	<i>H. triquetrum</i>	<i>Rhytidiadelphus triquetrus</i> (Hedw.) Warnst.	+
13	<i>Leskea polyantha</i>	<i>Pylaisia polyantha</i> (Hedw.) Schimp.	+
14	<i>L. sericea</i>	<i>Homalothecium sericeum</i> (Hedw.) Schimp.	?
15	<i>L. trichomanoides</i>	<i>Homalia trichomanoides</i> (Hedw.) Schimp.	+
16	<i>Mnium cuspidatum</i>	<i>Plagiomnium cuspidatum</i> (Hedw.) T.J.Kop.	+
17	<i>Orthotrichum affine</i>	<i>Orthotrichum affine</i> Schrad. ex Brid.	?
18	<i>O. anomalum</i>	<i>O. anomalum</i> Hedw.	+
19	<i>Polytrichum nanum</i>	<i>Pogonatum nanum</i> (Hedw.) P.Beauv.	+
20	<i>P. piliferum</i>	<i>Polytrichum piliferum</i> Hedw.	+
21	<i>P. undulatum</i>	<i>Atrichum undulatum</i> (Hedw.) P.Beauv.	+

Примітки: (+) – зразок правильно визначений; (?) – визначення помилкове чи сумнівне. Сучасні назви мохів подано за «Чеклістом мохоподібних України» (Бойко, 2008)

ських, у своїх нотатках Ю. Юндзіл використовував і польські назви для родів мохів. Части-ну з них було запропоновано ще його попередником – Станіславом Юндзілом. Наприклад, для *Polytrichum* Hedw. Ю. Юндзіл вживає слово “płonnik”, для *Bryum* Hedw. – “prałnik”, *Hypnum* Hedw. – “rokiet”, а для *Mnium* Hedw. – “merzyk”. Назву “brodek” вжито не до роду *Tortula* Hedw., як це зробив раніше С. Юндзіл, а для роду *Barbula* Hedw. Деякі родові польські назви створено Ю. Юндзілом уперше: “nagotwór” для *Gymnostomum* Hedw., “czerczyk” для *Encalypta* Hedw. і “działoząb” для *Fissidens* Hedw.; останні не згадуються в пізнішій польській біологічній літературі.

Таким чином, у розглянутій збірці, за нашим уточненням, представлено 20 видів мохів, переважно поширених в околицях Вільно. Можливо, її використовував Ю. Юндзіл під час читання лекцій з ботаніки у Віленському університеті. Ця збірка, поряд із такою Ж.Е. Жілібера, є однією з найстаріших колекцій мохів у гербарії Інституту ботаніки НАН України.

Автор висловлює щире подяку Р.Köhler (Польща) та М.В. Шевері (Україна) за надані публікації про Ю. Юндзіла.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко М.Ф. Чекліст мохоподібних України. Херсон: Айлант, 2008. 232 с.
2. Jundził J. Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących, jako i oswojonych podług wydania 16 układu roślin Linneusza. Wilno: Józef Zawadzki, 1830. XII. 583 s.
3. Köhler P. Józef Jundził // Wiadomości botaniczne. 1998. Vol. 42. № 2. P. 87-89.
4. Mowszowicz J. Conspectus Florae Vilmensis // Societatis Scientarum Lodziensis. 1957. № 47. 170 s.

THE J. JUNDZIŁ COLLECTION OF MOSSES IN THE HERBARIUM KW-B

V. Virchenko

Professor Józef Jundził (1794–1877) was a Polish botanist who investigated the flora of Lithuania, first of all its cryptogamic plants. In 1812–1815 he studied at the Vilna University, after that worked in the botanical garden. J. Jundził lectured in botany at the Vilna University in 1823–1832. The botanist is well known by the publication “Description of plants in Lithuania, Volhynia, Podolia and Ukraine...” (1830). He collected plants, especially bryophytes, during almost all his life and his herbaria are kept now mainly at the W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences (Cracow).

Information on probable the J. Jundził collection of mosses in the bryological herbarium (KW-B) of the M.G. Kholodny Institute of Botany, NASU (Kiev) is reported. It includes 21 species of mosses from 12 genera, collected in Vilna at the beginning of the 19-th century. Some specimens of this collection were identified erroneously. For example, *Leskea sericea* of J. Jundził is in fact *Pylaisia polyantha* (Hedw.) Schimp., *Hypnum rusci-folium* is *Oxyrrhynchium hians* (Hedw.) Loeske., while *Orthotrichum affine* belongs likely to *O. speciosum* Nees.

Apart of specimens, this collection includes descriptions, drawings, Polish names of plants as well. For instance, for the genus *Polytrichum* Hedw. J. Jundził used formerly known a name “płonnik”, for *Bryum* Hedw. – “prałnik”, for *Hypnum* Hedw. – “rokiet”, for *Mnium* Hedw. – “merzyk”, and for *Barbula* Hedw. – “brodek”. Some Polish names were created by J. Jundził for the first time, namely “nagotwór” for *Gymnostomum* Hedw., “czepczyk” for *Encalypta* Hedw., and “działoząb” for *Fissidens* Hedw.; lately these names were not mentioned in Polish bryological literature.

Keywords: mosses, historical collection, J. Jundził, herbarium KW-B